

**КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія музики і хореографії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

 О.Б. Жильцов

«04» 09 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ
(фортепіано)
I-II курс**

Спеціальність:

014 Середня освіта (014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво))

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554 Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма №	2005/17
	
(підпис)	(прізвище, ініціали)
«	» 20 17 р.

**Київ
2017 рік**

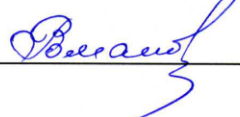
Робоча програма «Основний музичний інструмент (фортепіано)» для студентів за спеціальністю 014 Середня освіта (014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво)) I-II курс

Розробники: **Куцан Оксана Григорівна**, викладач циклової комісії музики і хореографії Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка, викладач-методист

Робочу програму схвалено на засіданні циклової комісії музики і хореографії

Протокол від «29» серпня 2017 року № 1

Голова циклової комісії музики і хореографії

_____ (Романова Т.В.)

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ОСНОВНИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ. ФОРТЕПІАНО»

Найменування показників	Спеціальність	Характеристика навчальної дисципліни		
<u>Кількість кредитів:</u> 9, 5	<u>Шифр та назва спеціальності:</u> 014 Середня освіта (014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво))	денна форма навчання		
<u>Загальний обсяг дисципліни (години):</u> 285 годин		Рік підготовки: I Семестр: 1-2		
		Аудиторних занять – 30 год.:		
		<table border="1"> <tr> <td>1 семестр 15 год.</td> <td>2 семестр 15 год</td> </tr> </table>	1 семестр 15 год.	2 семестр 15 год
		1 семестр 15 год.	2 семестр 15 год	
3 них практичні заняття - 28 год.:				
<table border="1"> <tr> <td>1 семестр 14 год.</td> <td>2 семестр 14 год.</td> </tr> </table>	1 семестр 14 год.	2 семестр 14 год.		
1 семестр 14 год.	2 семестр 14 год.			
<i>I курс – 30 год.</i>	<u>Освітньо-кваліфікаційний рівень:</u> <i>молодший спеціаліст</i>	Підсумковий контроль – 2 год.:		
<u>Кількість кредитів:</u> 1		<table border="1"> <tr> <td>1 семестр 1 год.</td> <td>2 семестр 1 год.</td> </tr> </table>	1 семестр 1 год.	2 семестр 1 год.
1 семестр 1 год.		2 семестр 1 год.		
<u>Тижневе навантаження:</u> 1 год.	Види контролю: залік у 2-му семестрі			

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
<u>Кількість кредитів</u> 9, 5	<u>Шифр та назва спеціальності:</u> 014 Середня освіта (014.13 Середня освіта (Музичне мистецтво))	денна форма навчання	
<u>Загальний обсяг дисципліни (години):</u> 342 години		Рік підготовки: II Семестр: 3-4	
		Аудиторних занять – 60 год.:	
		1 семестр 30 год.	2 семестр 30 год
		3 з них практичні заняття - 56 год.:	
II курс – 60 год. <u>Кількість кредитів:</u> 2 <u>Тижневе навантаження:</u> 2 год.	<u>Освітньо-кваліфікаційний рівень:</u> молодший спеціаліст	підсумковий контроль – 4 год.:	
		1 семестр 2 год.	2 семестр 2 год.
		Види контролю: залік у 4-му семестрі	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Компетентнісний підхід в процесі викладання навчальної дисципліни «Основний музичний інструмент» передбачає формування у студента цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок гри на фортепіано, а також оволодіння досвідом самостійної практичної діяльності. Процес навчання перестає зводитися лише до передачі набору знань, а ставить мету набування студентом цілісного досвіду вирішення професійних проблем, виконання ключових функцій та соціальних ролей. Введення поняття компетентності дозволяє вирішити проблему об'єднання інтелектуальної та практичної складової освіти, долучає до результатів навчання систему ціннісних орієнтацій студентів.

В основу програми «Основний музичний інструмент» покладено принцип цілісного підходу до формування професійної підготовки майбутнього вчителя музики у єдності трьох компонентів, а саме музично-естетичного, педагогічного та піаністичного розвитку фахівців.

Завдання вивчення дисципліни полягає у:

- формуванні та розвитку піаністичних навичок;
- опануванні студентами різних форм і методів індивідуальної та самостійної роботи;
- засвоєнні теоретичного матеріалу, потрібного для володіння інструментом;
- накопиченні музичного репертуару для проведення різних форм навчальної та позакласної діяльності в шкільних і культурно-освітніх установах;
- формуванні готовності вирішувати питання добору та інтерпретації дидактично доцільних зразків національного та зарубіжного музичного мистецтва з урахуванням вікових можливостей дітей.
- формуванні сценічної культури, опануванні сценічної свободи, розвитку артистизму;
- формуванні музичного смаку майбутніх викладачів музики за допомогою фортепіано;
- художньо-виконавський розвиток студентів;
- формування музично-педагогічної майстерності майбутніх вчителів.

В процесі вивчення дисципліни «Основний музичний інструмент» у студента мають бути сформовані такі **компетентності**:

- володіння основними прийомами звуковидобування, різними видами фортепіанного туше;
- володіння рухо-моторними навичками у виконанні різних видів техніки;
- усвідомлене володіння аплікатурними навичками, здатність до оптимального вибору аплікатури;
- володіння піаністичними засобами виразного інтонування;
- володіння прийомами виконання різних видів фактури, звуковим співвідношенням мелодії та акомпанементу;
- володіння прийомами виконання кантילени, тембральністю звуку у відтворенні музичних образів кантиленного змісту;
- володіння навичками педалізації в творах різних жанрів і стилів;
- здатність відтворювати фразування мелодії, відчувати кульмінаційний розвиток, мислити великими побудовами;
- здатність до слухового самоконтролю;
- володіння навичками поліфонічного мислення, вміння аналізувати будову поліфонічних творів (визначати тему, протискладення, контрапункти);
- володіння агогічними прийомами у відтворення художньо-образного змісту музичних творів;
- здатність до аналізу форми музичного твору, вміння визначати межі основних розділів;
- здатність до теоретичного та музикознавчого аналізу музичних творів, вміння застосовувати його для пошуку рішень в інтерпретації музики;
- здатність характеризувати інтонаційно-звукову специфічність творів різних стилів, володіння піаністичними засобами їх відтворення;
- вміння відтворювати різні емоційні стани в контрастних темах творів великої форми;
- здатність до цілісного емоційно-образного осягнення твору великої форми, вміння дотримуватися єдиного темпу;
- здатність до виявлення власної творчої інтерпретації музичних творів;
- здатність до виявлення артистизму, виконавської волі, концентрації уваги, до творчого самовираження;
- готовність до професійного психофізіологічного володіння собою під час сольних концертних виступів та виступів у складі ансамблю;
- здатність застосовувати поліфонічне мислення в практичній хоровій та гуртковій діяльності;
- здатність до самостійного освоєння музичного репертуару школи та дитячого закладу, спираючись на засвоєні художньо-виконавські навички

(метроритм, музичну пам'ять, чуття форми, музикальність, образне мислення)

- знання жанрово-стильових особливостей музики, здатність до яскравого та образного відтворення музичного репертуару;
- усвідомлення специфіки добору дидактично доцільного музичного матеріалу з урахуванням вікових та загально-естетичних особливостей дітей;
- здатність аналізувати музичний репертуар, вміння самостійно підбирати доцільний педагогічний репертуар різного спрямування;
- здатність до самостійного прочитання та розшифровування авторського або редакторського нотного тексту;
- володіння навичками читання нот з аркуша;
- здатність до самоаналізу, готовність до самовдосконалення;
- усвідомлений інтерес до пошуку педагогічних рішень в питанні музичного виховання дітей засобами фортепіанного виконавства.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні компоненти базової фортепіанної підготовки.

Тема 1. Розвиток професійних музичних умінь.

Тема 2. Розвиток аналітичних умінь.

Тема 3. Педагогічно-виконавське спрямування педагогічного репертуару.

Тема 4. Формування основ технічної майстерності.

Змістовий модуль 2. Формування піаністичних навичок та якості звуку.

Тема 1. Процес звукоутворення.

Тема 2. Формування піаністичних навичок звуковедення.

Тема 3. Формування вмінь використовувати різноманітні види артикуляції.

Тема 4. Вдосконалення виконавських навичок у процесі вивчення дитячого репертуару.

Змістовий модуль 3. Розвиток фортепіанної техніки.

Тема 1. Узагальнення аплікатурних формул.

Тема 2. Інтонаційна, динамічна, тембральна, ритмічна функція артикуляції.

Змістовий модуль 4. Структура поліфонічної техніки.

Тема 1. Оволодіння навичками, необхідними для виконання поліфонічних творів.

Тема 2. Розвиток поліфонічного слуху.

Змістовий модуль 5. Формування піаністичних та технічних навичок у виконанні творів з різними типами фактури.

Тема 1. Розвиток професійно-музичних умінь.

Тема 2. Оволодіння навичками, необхідними для виконання творів крупної форми.

Змістовий модуль 6. Мистецтво педалізації як важлива сторона виконавської майстерності.

Тема 1. Види педалі.

Тема 2. Функції педалі.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план предмету

I курс

№ п/п	Назва модуля і тем	Загальний обсяг	Практичні	Підсумковий контроль	Самостійна робота
	Модуль 1. Основні компоненти базової фортепіанної підготовки				
1	Розвиток професійних музичних умінь.		3	-	-
2	Розвиток аналітичних умінь.		3	-	-
3	Педагогічно-виконавське спрямування педагогічного репертуару.		4	-	-
4	Формування основ технічної майстерності.		4	1	-
	За семестр	15	14	1	-
	Модуль 2. Формування піаністичних навичок та якості звуку				
1	Процес звукоутворення.		3	-	-
2	Формування піаністичних навичок звуковедення.		3	-	-
3	Формування вмінь використання різноманітних видів артикуляції.		4	-	-
4	Вдосконалення виконавських навичок в процесі вивчення дитячого репертуару.		4	1 залік	-
	За семестр	15	14	1	-
	Всього за рік	30	28	2	-

Тематичний план предмету

II курс

№ п/п	Назва модуля і тем	Загальний обсяг	Практичні	Індивідуальні заняття	Підсумковий контроль	Самостійна робота
	Модуль 3. Розвиток фортепіанної техніки.	15				-
1	Узагальнення аплікатурних формул.		8	-	-	-
2	Інтонаційна, динамічна, тембральна, ритмічна функція артикуляції.		6	-	1	
	Модуль 4. Структура поліфонічної техніки.	15		-		-
3	Оволодіння навичками, необхідними для виконання поліфонічних творів.		8	-	-	-
4	Розвиток поліфонічного слуху.		6		1	-
	За семестр	30	28		2	
	Модуль 5. Формування піаністичних та технічних навичок у виконанні творів з різними типами фактури.	15		-		-
5	Розвиток професійно-музичних умінь.		8	-	-	-
6	Оволодіння навичками, необхідними для виконання творів крупної форми.		6	-	1	-
	Модуль 6. Мистецтво педалізації як важлива сторона виконавської майстерності	15		-		-
7	Види педалі.		8	-	1	-
8	Функції педалі.		6	-	залік	-
	За семестр	30			2	
	За рік	60			4	

5. Навчально-методична карта дисципліни «Основний музичний інструмент»

I курс

Практичні заняття – 28 год. Самостійна робота – 0 год. Підсумковий контроль – 2 год.

Вид контролю – залік.

I семестр

II семестр

Модулі	Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2			
Назва модуля	Основні компоненти базової фортепіанної підготовки				Формування піаністичних навичок та якості звуку			
К-ть годин	3	3	4	4	3	3	4	4
Теми занять	Розвиток професійних музичних умінь	Розвиток аналітичних умінь	Педагогічно-виконавське спрямування педагогічного репертуару	Формування основ технічної майстерності	Процес звукоутворення.	Формування піаністичних навичок звуковедення.	Формування вмінь використання різноманітних видів артикуляції.	Вдосконалення виконавських навичок в процесі вивчення дитячого репертуару.
Самостійна робота	-	-	-	-	-	-	-	-
Види поточного контролю	-	-	-	Академконцерт	-	-	-	Контрольний урок
Підсумковий контроль					Залік			

Навчально-методична карта дисципліни «Основний музичний інструмент»

II курс

Практичні заняття – 56 год. Самостійна робота – 0 год. Підсумковий контроль – 4 год.

Вид контролю – залік.

I семестр

II семестр

Модулі	Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4		Змістовий модуль 5		Змістовий модуль 6	
	Розвиток фортепіанної техніки		Структура поліфонічної техніки		Формування піаністичних та технічних навичок у виконанні творів з різними типами фактури		Мистецтво педалізації як важлива сторона виконавської майстерності	
К-ть годин	6	8	6	8	6	8	6	8
Теми занять	Узагальнення аплікатурних формул	Інтонаційна, динамічна, тембральна, ритмічна функція артикуляції	Оволодіння навичками, необхідними для виконання поліфонічних творів	Розвиток поліфонічного слуху	Розвиток професійно-музичних умінь	Оволодіння навичками, необхідними для виконання творів крупної форми	Види педалі	Функції педалі
Самостійна робота	-	-	-	-	-	-	-	-
Види поточного контролю	-	Контрольний урок	-	Академконцерт	-	Контрольний урок	-	Контрольний урок
Підсумковий контроль					Залік			

6. Форми контролю та критерії оцінювання

Контроль навчальних досягнень студента відбувається у формі поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснює оцінювання роботи студента на практичному занятті та його самостійну роботу. Оцінювання відображає наступні характеристики:

- попереднє оцінювання (діагностика рівнів музично-естетичного та фахового розвитку, з'ясування індивідуальних особливостей та здібностей студента);
- оцінювання систематичності в підготовці до занять;
- оцінювання активності й результативності роботи студента протягом аудиторного заняття;
- оцінювання процесу та результату опанування студентом проблемних завдань;
- оцінка самостійної підготовки студента до заняття;
- ініціативність у навчальній діяльності;
- поточне оцінювання готовності студента до контрольних заходів з урахуванням здатності до самоаналізу, самооцінки та самоконтролю.

Підсумковий контроль здійснюється у вигляді виконання сольної програми на контрольному занятті, на академічному концерті, в окремих випадках виступ у загальному концерті або на конкурсі теж може бути зарахований як підсумковий контроль. При підготовці студентів до складання підсумкової атестації контрольні заходи відбуваються у вигляді попередніх прослуховувань програми.

Основним критерієм оцінювання виступу студента є вірне відтворення авторського тексту, художня та емоційна виразність, володіння технічними навичками гри на фортепіано. При цьому слід враховувати присутність виконавської культури студента, рівень його музичного мислення, динаміку його особистих досягнень на шляху просування до виконавської майстерності.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ НА ПРАКТИЧНОМУ ЗАНЯТТІ

Оцінка	Рівень	Визначення
10	Високий	Студент демонструє вичерпну самостійну підготовку до заняття, виявляє високий рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано, здатний оперувати професійними знаннями в області виконавства. В процесі заняття вміє самостійно аналізувати проблему та шукати шляхи її вирішення.
9		Студент демонструє добру самостійну підготовку до заняття, виявляє високий рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано лише з незначною кількістю зауважень, здатний оперувати професійними знаннями в області виконавства. В процесі роботи на занятті виявляє гнучкість, швидко засвоює нові навички та вміє їх закріпити.
8	Достатній	Студент демонструє належну підготовку до заняття, виявляє достатній рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано, але окремі фрагменти музичних творів йому даються важко. В процесі роботи на занятті потребує контролю з боку викладача, проте здатний до належного самоконтролю.
7		Результати самостійної роботи студента містять велику кількість неточностей, які він не може виявити та виправити самостійно. Достатній рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано, проте під час роботи на занятті студент здатний засвоїти нові вміння та навички під наглядом викладача. Середній рівень самоконтролю.
6	Середній	Результати самостійної роботи студента містять велику кількість неточностей та помилок, які він не може виявити та виправити самостійно. Низький рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано. В процесі опанування новими вміннями та навичками студент відчуває труднощі, проте здатний їх засвоїти під наглядом викладача. Низький рівень самоконтролю.
5	Низький	Результати самостійної роботи студента містять велику кількість неточностей та помилок, які виявляють недостатній рівень самоконтролю у виконанні домашнього завдання. Низький рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано. В процесі опанування новими вміннями та навичками студент відчуває суттєві труднощі, здатний лише частково їх засвоїти під наглядом викладача.
1-4		Фрагментарне виконання домашнього завдання. Початковий рівень володіння вміннями і навичками гри на фортепіано, відсутність навичок самоконтролю. В процесі опанування новими вміннями та навичками студент відчуває суттєві труднощі, здатний лише частково їх засвоїти під наглядом викладача.

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ
(ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ)**

Оцінка	Рівень	Визначення
23-25	Високий	Довершене художнє виконання фортепіанних творів лише з незначною кількістю помилок, що не мають принципового значення у демонстрації вищого рівня компетентності; стилістично вірне виконання, без порушень авторського тексту.
21-22	Достатній	Художньо переконлива інтерпретація творів вище середнього рівня досконалості з незначними помилками на високому рівні компетентності; стилістично вірне виконання з незначними порушеннями авторського тексту.
19-20		Програма опанована, виконана з невеликою кількістю змістовних помилок, що забезпечило прояв необхідної компетентності; незначні стилістичні похибки з деякими порушеннями авторського тексту.
17-18	Середній	Програма виконана, але зі значною кількістю технічних та змістовних недоліків, що знижують рівень компетентності до середнього. Технічно недосконале, невпевнене виконання всіх творів програми.
15-16		Виступ задовольняє мінімальні вимоги до академічного виконання музичних творів на низькому рівні компетентності. Цілісне виконання всієї програми з допущенням текстових, інтонаційних, темпових та інших недоліків.
1-14	Низький	Відсутність цілісного виконання програми; виконання музичних творів зі значними художньо - технічними недоліками, що не задовольняє мінімальних вимог до необхідного рівня компетентності.

**Розрахунок рейтингових балів
за навантаженням**

I курс

№	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Кількість завдань	Максимальна кількість балів за всі види роботи
1.	Відвідування практичних занять	1	28	28
2.	Робота на практичних заняттях	10	28	280
3.	Підсумковий контроль	25	2	50
4.	Самостійна робота	-	-	-
Всього:				358
Коефіцієнт:		3,58		100 балів
Залік:				100 балів

II курс

№	Вид діяльності	Максимальна кількість балів за один вид роботи	Кількість завдань	Максимальна кількість балів за всі види роботи
1.	Відвідування практичних занять	1	56 год. 28 одиниць	28
2.	Робота на практичних заняттях	10	28	280
3.	Підсумковий контроль	25	4	100
4.	Самостійна робота	-	-	-
Всього:				408
Коефіцієнт:		4,08		100 балів
Залік:				100 балів

Основна література

1. Гаркуша Л.І., Економова О.С. Формування професійних навичок і вмінь студентів на заняттях з основного музичного інструмента (фортепіано) : навчально-методичний посібник / Л.І.Гаркуша, О.С.Економова. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. – 100 с.
2. Болгарський А.Г. Педагогічна практика у загальноосвітніх навчальних закладах з предмету «Музика»: Навч.-метод. посібник / А.Г. Болгарський, Т.О. Бодрова. – К.: НПУ ім. М.Драгоманова, 2008. – 130с.
3. Горда М.С. Формування творчої особистості вчителя / М.С. Горда. – Чернівці: Рута, 2000. – 56с.
4. Дряпіка В.І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта: Навч. посібник / В.І. Дряпіка. – Кіровоград, Ужгород: Ліра, 2000. – 228с.
5. Жигінас Т. В. Методичні засади підготовки майбутніх вчителів музики до концертно-освітньої діяльності серед дітей та юнацтва: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Тетяна Володимирівна Жигінас. – К, 2007. – 220с.
6. Лісовий В.А., Мельничук Я.М., Бойчук І.І. Основний музичний інструмент (фортепіано): Навчально-методичний посібник /В.А.Лісовий, Я.М.Мельничук, І.І.Бойчук. - Чернівці: Рута, 2007. – 69 с.
7. Олексюк О.М. Музична педагогіка: Навчальний посібник / О.М.Олексюк. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2013. – 188 с.
8. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г.М. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. - 274с.
9. Ростовський О.Я. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті / О.Я.Ростовський. - Кривий Ріг, 2006.
10. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька: Навч. посібник / О.П.Рудницька - Тернопіль, 2005. - 157с.

Додаткова література

1. Брылин Б.А. Музыкально-творческое развитие учащихся в условиях досуга / Б.А. Брылин. – К.: КНУКиИ, 2002. – 204с.
2. Гинзбург Л. О работе над музыкальным произведением / Л.О.Гинзбург – М., 1953. - 141с.
3. Гузій Н.В. Сутність і зміст педагогічної творчості та майстерності. Методичні рекомендації / Н.В. Гузій. – К.: НПУ, 2007. – 24с.
4. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику? /Д.Б.Кабалевський - К., 1981.- 209с.
5. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры / Г.Г.Нейгауз. - М., 1982. – 346 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г.М.Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
7. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. - К., 1981.- 47с.
8. Черкасов В.Ф. Музично-педагогічна освіта України на межі двох тисячоліть (1991–2010 рр.): Навч. посібник / В.Ф.Черкасов. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2011. – 380 с.